

Alevi(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler

Abdullah ALPEREN*

alevilik son zamanlarda yeniden ilgi odağı olmaya başlamıştır. Bu ilginin siyasi, ekonomik, toplumsal, dinî ve medyatik pek çok boyutu olduğu gibi bilimsel yönden de bir merak uyandırdığı görülmektedir. Bizim amacımız Türk modernleşmesinin bir parçası olarak Alevi modernleşmesi hakkında bazı tespitlerde bulunmaktan ibarettir.

Ancak Alevi modernleşmesini bütün boyutlarıyla ele almak çok daha kapsamlı sosyolojik incelemeleri gerektirecektir. Aleviliğin modernleşme ile ilişkileri, uyum-uyumsuzluk problemleri, tehditler-fırsatlar gibi hususların bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelenekselle modernlik arasında geçiş (tranzisyonel) toplumu özelliği gösteren Türkiye’de bu durumun etkilerini dini-sosyal hayatın bütün cephelerinde olduğu gibi Aleviliğin değişim sürecinde de gözlemek mümkündür.

Toplumlar sürekli bir değişme içerisinde olup sosyal yapıda meydana gelen değişimler, toplumda yaşanan dinin kurumsal yapı, dünya görüşü, değerleri, inanç ve pratikleri üzerinde hem şekil hem de muhteva yönünden değişmelere yol açmaktadır; ancak din ile sosyal değişme arasında tek yönlü değil karşılıklı bir etkileşim vardır. Buna göre bir yandan din, sosyal değişmeyi engelleyici ya da yavaşlatıcı bir faktör olabilirken yerine göre sosyal değişmeyi sağlayıcı bir rol oynayabilir. Aynı zamanda sosyal değişme de din ve dinî yaşayışlar üzerinde etkili olmaktadır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişmelere bağlı olarak yaşanan yer ve zamana göre insanların değer tercihleri, din anlayışları ve yaşayışları da değişmektedir. Bu bağlamda sosyal değişmenin özel bir biçimi olarak modernleşme, toplumsal yapıda olduğu kadar, insanların dinî hayat ve yaşayışlarında da köklü değişiklikler meydana getirmiştir.

Modernleşmenin tanımlanmasında sosyal bilimciler arasında bir birlik olmamakla beraber sosyoekonomik gelişmeyle birlikte sanayileşme, bürokratikleşme, kentleşme, pozitivist bilimsel bilgi ve teknolojinin üstünlüğüne inanç, demokratikleşme, rasyonelleşme ve dünyevileşme gibi nitelikleriyle belirginleşen bir değişim sürecini ifade etmektedir. Diğer bir açıdan modernleşme, Batılı ol-

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı.

“

Alevilik, bir tarafta modern topluma kendini uyarlamaya çalışırken diğer taraftan inançları, ibadetleri, ritüelleri ve kurumsal yapıyla modernliğin ortaya çıkardığı krizlerle baş etme çabasıdır. Modernleşme, Aleviliğin yeni bir kimlik inşasını gerekli kılmaktadır.

”

mayan toplumların Batı toplumlar seviyesine ulaşma çabası olarak toplumlar arasında bir eşitleme sürecini ifade etmektedir; ancak Batı'da Rönesans ve Reform hareketlerine hatta daha da öncelere kadar geri götürülebilecek olan modernleşme, dinin sosyal hayattan çekilmesi ve giderek bireysel vicdanlarla sınırlandırılması sonucunu doğurmuştur. Geleneksel toplumda dinin yeri ve rolü modern toplumda önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bu çerçevede, geleneksel toplumdaki dinî birlik, bütünlük yerine, modern toplumlarda dinî çoğulculuk, geleneksel ve kurumsal dindarlıkta gevşeme, ilgisizlik, geleneksel din ve dindarlığa karşı tenkit ve hatta inançsızlık gibi özelliklerin öne çıktığı bir yapı görülmektedir. Bu bağlamda modern toplumda dinin ve esasında kutsal olanın yeri sorgulanmaktadır. Dinle iç içe olan geleneksel toplumun aksine modernleşme Weber'in deyimiyle dünyanın kutsallığından arındırıldığı bir süreçtir.

Toplumlar modernleştikçe dinlerin sosyal alan- da etkisinin azalacağı ve nihayetinde tamamen ortadan kalkacağı ileri sürülüyordu. Bu noktada sekülerleşme teorisi, modernleşme ile birlikte hem toplumsal ve hem de ferdî bilinç düzeyinde dinin gerileyeceğini ve zamanla tamamen ortadan kalkacağını varsayıyordu. Buna göre, sekülerleşme sürecinde modern bilim geleneksel inançları akılcı bir sorgulama sürecine tabi tutarak, dinî sembollerin tekeline kırmış ve yaşam dünyalarının çoğullaşmasını sağlamıştır. Şehirleşme ise bireyci anomik bir dünya yaratmış, ailenin öneminin aşınması dinî kurumları daha az ihtiyaç duyulan bir konuma düşürmüştü; teknoloji "Her şeye Kâdir Tanrı" fikrini daha az gerekli ve akıldışı bir kalıba

sokmak suretiyle insanların tabii ve sosyal çevreleri üzerinde daha fazla denetim sahibi olmalarını temin etmiştir.

Modernleşme her ne kadar Batı'nın tarihî ve toplumsal yapısının bir ürünü olsa da etkileri tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde de yaşanmaktadır. Farklı tarihsel ve toplumsal koşullara sahip olan Batı dışı toplumların modernleşme süreçleri sancılı olmuştur. Özellikle Türk toplumunun resmi olarak Tanzimat Fermanı'yla başlatılan modernleşme serüveni kendine has özellikleriyle özgün bir modernleşme tecrübesi olarak ele alın-

malıdır. İslamiyet ile Hristiyan dinleri arasındaki farklılıklar Türk toplumunun modernleşme sürecindeki farklılığının ana kaynağını oluşturmuştur. Müstakil bir kilise teşkilatının ve ruhban sınıfının bulunmaması, İslam'ın normatif yapıya sahip bir din olması ve hayatın bütününe kuşatma iddiasında olması gibi özellikleri dikkate alındığında Batı tarzı bir seküler yapının oluşmasına imkân vermemiştir. Hatta İslamiyet'in taşıdığı özelliklerden hareketle Müslüman toplumların modernleşemeyeceklerini savunan görüşler olsa da Türk toplumu modernleşmeyi bütün boyutlarıyla yaşamaktadır. Fakat modernitenin etki ve algı düzeyi, dinî-sosyal gruplara göre farklılaşmaktadır. Türkiye özelinde Sünni ve Alevi kesimlerin modernleşme tecrübelerinin farklı boyutlarda olduğunu düşünüyoruz. Aleviler, modernleşmeyi daha bir coşkuyla karşılasa da henüz modernleşmenin ortaya çıkardığı problemleri karşılayabilmiş ve tavrını belirleyebilmiş değildir.

uygulamaya konmuştur. Bu yönüyle de Cumhuriyeti Osmanlı'dan bağımsız olarak değerlendirmek köksüzlük olur. Cumhuriyet döneminde yapılan yeniliklerin ciddi bir tepkiyle karşılaşmamasını bu düşünsel altyapı ve hazırlık aşamasına bağlamak daha doğru olacaktır kanaatindeyiz. Cumhuriyet dönemi hemen her alanda köklü yenilikler getirmiştir. En başta yönetimden başlayarak siyasi, idari, ekonomik, hukuki, sosyal ve dinî alanda pek çok değişiklikler getirilmiştir. Bu hızlı değişim, planlı hamlelerle olduğu kadar Avrupa'yla hemen her alandaki yakınlaşmalara bağlı dış tesirler tarafından da desteklenmiştir. Gerek Avrupa ve gerekse Türk toplumunda modernleşme pek çok alanda derin etkiler uyandırdığı gibi din de bundan uzak kalamamıştır.

Cumhuriyet Dönemi bir yandan gerçekleştirilen siyasi reformlarla toplumu değiştirirken diğer taraftan ekonomik ve sosyal gelişmelerde önemli bir değişim kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle 1950'li

Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik yapısı günümüz Aleviliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kendi kültürlerini ve kimliklerini koruyup geliştirmelerine imkân sağlayacağını düşünen Aleviler, Cumhuriyet'i açıkça desteklemişlerdir.

Türk modernleşmesinin tarihî genel olarak Tanzimat hareketiyle başlatılır. Tanzimat Türk tarihinde bir takım reformlar ve ıslahat çabalarıyla dikkat çekmektedir. Reformlar daha ziyade zayıflayan devlet aygıtını tekrar güçlendirmeyi hedeflemişken, bir bakıma gizli işlevi olarak dinî ve sosyal alanlarda değişim ve yenileşme hamlelerini harekete geçirmiştir. Tanzimat ve sonrası Osmanlı yenileşme hareketi eski ile yeni, gelenekselle modern ayırmamış, düalist bir yapı oluşturmuştur. Bu bakımdan Tanzimat sonrası Osmanlı modernleşmesini, Türk modernleşmesinin altyapısı ve hazırlık aşaması olarak görmek daha doğru olacaktır. Türk modernleşmesinde asıl köklü değişiklik ve dönüşümler Cumhuriyet'le birlikte başlamıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet aydınlarının fikir planındaki tartışmalarının pek çoğu Cumhuriyet'le birlikte

yıllardan itibaren yaşanan sanayileşme ve şehirleşme köy ve şehir toplumlarını dönüştürmüştür. Sanayileşme kırsal kesimlerden kent merkezlerine doğru büyük bir göç hareketi başlatmıştır. Göçle birlikte geleneksel sosyal çevresinden kopan çok sayıda insan yeni yerleşim bölgelerinde çeşitli uyum-uyumsuzluk problemleriyle karşılaşmışlardır. Bu durum geleneksel dinî yapıları dönüştürürken diğer taraftan köy ve şehir dindarlıkları diyebileceğimiz yeni dindarlık tiplerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hatta buralarda varoş olarak adlandırılan büyük şehirlerin banliyölerinde, kenarlarında (periferide) yaşamak durumunda kalan kalabalıklar şehrin kültürünü özümseyemeyen kır-köy kültür özelliklerini de büyük oranda kaybettiklerinden bir bakıma kültürel yarılmalık, Daryush Shayegan'ın deyimiyle *kültürel şizofreni*

durumu yaşamaktadırlar. Esasında, hem Sünniler hem de Aleviler modernlikle geleneksellik arasındaki gelgitleri, bocalamaları yaşamaktadırlar. Kültürel bölünmüşlük, şehirlerin yeni sakinlerinin dinî hayatlarını da etkilemiştir. Bu bağlamda toplumsal kimlik problemlerinden söz etmek mümkündür. Alevilerin yaşadıkları bu travmaya şehirleşmeyle birlikte yaşanan hafıza kaybı, geleneksel Aleviliğin bilinmemesi ve bu alandaki yayınların hem az hem de yetersiz oluşu ile farklı Alevi derneklerinin kendi amaçları doğrultusundaki telakkilerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Şehir hayatının özelliklerine baktığımız zaman, uzmanlaşmış bir işbölümünü, kurumsallaşmış sosyal ilişkileri, akrabalık ilişkilerinin zayıflamasını, gönüllü kuruluşların artmasını, normatif çoğulculuğu, sekülerleşmeyi, toplumsal çatışmaların artışı ve kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe daha önemli rol oynamasını kapsamaktadır. Bu özellikleriyle modern şehir hayatında dinin tezahür biçimleri ve oynadığı rol farklı boyutlarda ele alınabilir. Bu bağlamda sanayileşme, şehirleşme ve rasyonelleşme süreçleriyle bağlantılı olarak dinin toplumsal hayattaki etkisinin tedrici bir şekilde zayıflaması ile bireysel ve toplumsal düzeyde görülebilecek olan anlam krizlerinden söz edilebilir.

Şehirlerin fiziki ve sosyal yapısında meydana

gelen değişimler, beraberinde kültürün şehirleşmesi diyebileceğimiz bir olguyu da getirmektedir. Şehre özgü düşünme ve hareket tarzları ile ikincil birlikler kültürel şehirleşmenin tipik tezahürleri olarak kabul edilirler. Diğer taraftan şehirleşme ile insanlar arası fiziksel mesafe azalırken zihinsel mesafe artmakta ve buna bağlı olarak da kültürün bireyselleşmesi gündeme gelmektedir. Şehir, bu anlamda toplumsal olarak uzak, fiziksel olarak yabancı olanlarla bir arada yaşamayı öğretir. Bu farklı bölgelerden, kültürlerden gelen insanların büyük şehirlerin kenarlarında oluşturdukları ve bir yönüyle hem şehirliler hem de kendileri tarafından örülen duvarlar, buralarda yaşayanları tam bir sosyal yalıtılmışlık durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Şehirleşme sürecinin tüm etkilerini Alevi topluluklar üzerinde gözlemlemek mümkündür. Köylerde kalan Alevilerle şehre göç edenler arasında önemli farklar meydana gelmiştir. Bir taraftan kent kültürünün etkileri, farklı dinî kimliklere sahip gruplarla temas, diğer taraftan okur- yazarlığın artışı kırsal ve kentsel Alevilik ayrışmasının temellerini oluşturmaktadır. Geleneksel Alevi inanç, pratik ve kurumları değişimin en fazla etkilendiği alanlar arasındadır. Diğer taraftan, fiziksel anlamda yakın ama sosyal olarak birbirine uzak kalabalıkların yaşadığı mekânlar olarak şe-

hirler Alevi kitlenin kimlik ve anlam dünyalarında ciddi yarılma ve sarsıntılar yaratmıştır.

Şehirleşmenin ortaya çıkardığı bu parçalı durum Alevi ve Sünni yerleşimlerinde kendini belirgin kılmaktadır. Klasik Sünni-Alevi ayrışması şehirlerdeki yerleşim birimlerinde de devam etmektedir. Aynı mahallede ama birbirinden bağımsız ve ayrı gruplar olarak yaşama alanları oluşturulmaktadır. Ayrışmanın temelinde kimlik kaygıları ve mevcut ön yargıların etkili olduğu bir gerçekse de şehri bir eritme potası olarak gördüğümüzde, süreç içerisinde farklı inanç ve kültürlerin kaynaşması beklenebilir. Bu çerçevede, son zamanlarda şehrin zorluklarıyla baş edebilme ve sorunlara ortak çözüm arayışı Alevi ve Sünni grupların yakılaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Aleviliğin modernlikle etkili bir şekilde karşılaşması, ağırlıklı olarak köyden kente göçle başlamıştır. Bu süreç aslında kent Aleviliği şeklinde

tutmaktadır. Aleviliği İslam dışı gösterme çabalarına karşı Hz. Ali ve Ehl-i Beyt etrafında bir bütünleşmeyi temsil etmektedir.

Ancak, Alevilik ve Alevileri İslami zeminde değerlendirmek bazı yazarlar tarafından Alevilerin Sünnileştirilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde Aleviliğin yoğun biçimde Sünni öğreti içerisinde eritildiği vurgulanmaktadır. Bunun dışlama, inancı yadsıma biçimindeki düşmanlık toplayan yöntemlerle değil daha uzmanca yapılar olduğu öne sürülmektedir. Cumhuriyet Hükûmetinin politikası tatlı bir eritme politikasıdır. Artık sapkın inanç söyleminin yerini bilinçsiz inanç almıştır. Resmî söylemde yer alan Aleviler de Müslüman'dır. Arada en küçük ayırım bulunmaz. Alevilik Ali ve oğullarını sevmekse hemen her Sünni Alevi'dir. Kitap bir, peygamber bir, inanç birdir şeklindeki bu yaklaşımlar bazı yazarlar tarafından asimilasyon yöntemi olarak değerlendiril-

Şifahi bir kültüre dayanan Alevilik, yazılı kültüre geçişin zorluklarını aşmaya çalışmaktadır. Modernleşme ve şehirleşme sürecine paralel olarak geleneksel Alevilik anlayışı değişime uğrayarak kent Aleviliğinin ortaya çıkışına tanık olmaktadır.

tanımlanabilecek yeni bir oluşumu başlatmıştır. Şehre göçle birlikte, bir bakıma geleneksel dinsel ritüel ve inançlarından kopmak durumunda kalan Aleviler, kendilerini artık dinsel bir kimlik olmaktan çok, ya politik bir tutuma ya da etnik bir kimliğe dayandırarak açıklamaya çalışmaktadırlar. Aleviler bir yandan kendilerini yeni duruma uydurmaya çalışırken, diğer taraftan Alevi kimliğinin çözülmesini engelleme gayretindedirler. "Alevilik" kavramının tüm Alevi grupları kapsayacak şekilde kullanılması modern Alevi kimliğinin önemli bir parçasıdır. Bu değişiklik Aleviliğin dışa açılımının da önemli bir yönünü teşkil ediyor. Alevilik üst kimliği, alt gruplaşmaları ve parçalanmaları önlediği gibi Alevilerin asimilasyonunun ya da Sünnileşmesinin önüne bir set çekme çabası olarak da anlaşılabilir. Kavram, aynı zamanda Alevi cemaatin İslami gelenekle olan ilişkilerini canlı

rilmektedir. Daha çok Avrupa'da kurulu bulunan bazı dernek ve federasyonlar Aleviliği, İslam'dan ayrı bir inanç sistemi olarak değerlendirmektedirler. Bu çerçevede, Alevi köylerine cami yapılması, imam tayin edilmesi tepki çeken uygulamalar arasında yer almaktadır. Bu yolla Alevi köylerin Sünnileştirilmesinin amaçlandığı iddia edilmektedir.

Yazılı kültürle birlikte gözlemlenen farklılaşmalardan bir diğeri ise, Alevi kimliğinin tarihselleştirilmesidir. Geçmişte yaşanmış bazı tecrübeler popüler yayınlar yoluyla yeniden gündeme getirilerek Alevi bilinç ve kimliği canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Modernleşme sürecinde Alevilik, bir taraftan tarihî tecrübeleri canlı tutmak suretiyle mevcut yapıyı ve kimliğini korumaya çalışırken diğer taraftan modernleşmenin getirdiği değişikliklere paralel olarak yeni bir kimlik inşası sürecine de girmiş bulunmaktadır. Modern Alevi

kimliğinin bu noktada dini-kutsal özelliklerinden arındırılarak kültürel bir Alevi kimliği inşa edilmek istenmektedir. Burada Aleviler kendilerini Sünni çoğunluktan ayırmaya çalışırken İslam'ın ilk dönemlerine kadar uzanan Arap ve İran İslamlaşmasının tarihi geçmişinden de kendilerini ayırmak istedikleri görülmektedir.

Sadece kırsal-kentsel yapılanmalarla sınırlı olmaksızın okur-yazarlığa bağlı ayrışmalarda da ciddi farklılaşmalar ortaya çıktığı görülmüştür. Sonuçta bu değişiklikler, kentte yaşayanlara kent kültürü şeklinde tanımlanabilecek yeni bir değerler setini, davranış ve tutumları benimsemelerini, yani kentlileşmelerini dayatmıştır. Bu durum, yerel ya da etnik fonksiyonlardan çok, rasyonel bir yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Cumhuriyet sonrası dönemde okuma yazma oranının artması, Alevilerde sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi hızlandırmış olup doğuştan Alevilik ilkesi, Dedelik, cem, musahiplik, görüm (yargı kurumu) cenaze ve anma törenleri gibi, özellikle geleneksel düzeyde, grup içi dayanışmayı sağlayan kurum ve pratikler, gerek biçim gerekse içerik yönünden ciddi değişiklik talepleriyle karşı karşıya gelmiştir. Günümüzde, Alevilerde modernleşme formunda ortaya çıkan görüntü, gerçekte daha köklü talep ve ısrarların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kapalı toplumsal yapıların şifahi gelenekten güçlü bir şekilde beslenen doğası, modern dünyada hızla çözülmekte ve yeniden biçimlenmektedir.

Eğitim seviyesinin yükselmesi sır olan bilgiye erişimi kolaylaştırarak Alevilikte geleneksel dinî otorite konumundaki dedelik makamı ve buna bağlı uygulamaları dönüşüme uğratmıştır. Cumhuriyet rejimiyle birlikte dedelerin otoritesinden kurtulan Aleviler, bundan böyle kültürlerini onarsız yaşatmak ve geliştirmek durumunda kalmışlardır. Modern Alevilikte dedelik sembolik bir anlam kazanmış olup bunun yerine iyi eğitilmiş Alevi aydınların etkinliklerinin arttığı görülmektedir. Alevi dedelerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü, Aleviliği modernite karşısında zayıf bırakmaktadır. Geleneksel dedeler, Menakıbname ve Buyruk gibi klasik kaynakları okuyabilecek yeterlilikte olmadıkları gibi, Aleviliği yeniden yapılandırabilecek bilgi ve donanımına da sahip değillerdi. Şehir kültüründe yaşayan eğitilmiş Aleviler şifahi bilgiden ziyade kitabi bilgiye yönelmektedirler. Bu boşluk Cumhuriyet Döneminde yeni kuşak Alevi Aydın-

lar tarafından doldurulmuştur. Dedelerin tersine bu yazarların büyük kısmı "ocakzade" olarak adlandırılan dede soylulardan değildir. Ancak, bazı Aleviler, dedelik müessesesinin zaafa uğraması ve laik eğitilmiş aydınların dedelerin rolünü üstlenmesini, Aleviliğin çözülmesi ve gittikçe İslam dışı bir alana kayması olarak değerlendirmektedirler.

Bu şekilde Alevilikte en önemli bilgi kaynağı olarak kabul edilen dedelik müessesesinin gerilemesine paralel olarak sözlü aktarım yerini yazılı kültüre bırakmıştır. Alevi kaynaklarının azlığı ve yetersizliği, modern eğitim almış, farklı kültür ve çevrelerle temas halinde olan Alevileri tatmin etmekten uzaktır. Son zamanlarda çeşitli Alevi kuruluşlarca yayınlanan eserlerin yanı sıra Diyanet

İşleri Başkanlığı tarafından Alevilerce önem atfedilen ancak geniş kesimlerin vakıf olmadığı temel Alevi kaynaklarının yayınlanması olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Aleviliğin sözlü geleneğinin yazıya geçirilmesi, Alevilikteki gizemi ve mistikliği ortadan kaldırmıştır.

Yayın faaliyetleri bir yönüyle Alevi gruplar arasında birleşmeyi sağlarken başka yönlerden ayırıcı olabilmektedir; zira her bir Alevi grubu Aleviliği olduğu gibi değil olması gerektiği gibi sunmaktadır. En başta geleneksel-modern Alevilik arasında ayırım yapılmakta olup kırsal kesimler geleneksel Aleviliği temsil ederken şehre yerleşenler modern anlayışı temsil etmektedir.

Alevilerin Cumhuriyet yönetimiyle ilişkileri, onların ortaya çıkışlarını kolaylaştıracak yeni bir süreç başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik yapısı günümüz Aleviliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kendi kültürlerini ve kimliklerini koruyup geliştirmelerine imkân sağlayacağını düşünen Aleviler, Cumhuriyet'i açıkça desteklemişlerdir. "Ali rehber, Ata önder" sloganıyla Cumhuriyet'e ve Atatürk'e karşı sevgi ve sempaticilerini dile getirmişlerdir. Atatürk'ün ortaya koyduğu hedefler, Alevilerin büyük çoğunluğu tarafından olumlu karşılanmış ve kabul görmüştür. Atatürk tarafından uygulamaya konulan bir dizi yenilik ki, bunlardan bazıları 1928 Anayasası'nda İslamiyet'in devletin resmî dini olmaktan çıkarılması, laikliğin kabul edilmesi, din ve vicdan özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması Aleviler tarafından olumlu karşılanmıştır. Atatürk'e verilen desteğin arkasında yatan sebep toplum yapısının her aşamasında varlığını hissettiren Sünni hegemonyanın ortadan kaldırılmasının işaretlerini onda ve yapacağı reformlarda görmüş olmalarıdır. Yeni dönemi bu şekilde sahiplenme, hem geçmişe dönük bir tepkisellik hem de Alevilerin kendi inançlarıyla çağdaş değerler arasında kurdukları yakınlıkla da açıklanabilir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in tarihi, Aleviliğin modernleşme tarihi olarak değerlendirilebilir; fakat Alevilerin Cumhuriyet'e verdiği desteğin sonuçta paradoksal bir şekilde, kendini yok eden bir

etkiye sahip olması da söz konusu olabilir. Resmî ideolojinin bir parçası olarak devletin tercih etmiş olduğu dinsel yorumun ağırlıklı olarak Sünniliğe dayanması, laik devlet yapısı içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığının yeri ve bu kurumda Alevilerin temsili meselesi, okullarda zorunlu din derslerinin okutulması gibi konular, Aleviliğin-Alevilerin Cumhuriyet Dönemiyle olan paradoksal ilişkilerini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak Alevilik, bir tarafta modern topluma kendini uyarlamaya çalışırken diğer taraftan inançları, ibadetleri, ritüelleri ve kurumsal yapısıyla modernliğin ortaya çıkardığı krizlerle baş etme çabasıdadır. Modernleşme Aleviliğin yeni bir kimlik inşasını gerekli kılmaktadır. Şifahi bir kültüre dayanan Alevilik, bir taraftan da yazıya-yazılı kültüre geçişin zorluklarını aşmaya çalışmaktadır. Modernleşme ve şehirleşme sürecine paralel olarak geleneksel Alevilik anlayışı değişime uğrayarak kent Aleviliğinin ortaya çıkışına tanık olmaktadır. ■

Kaynaklar

- Aktay, Y.(1999). *Türk Dininin Sosyolojik İmkani*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bal, H. (1997). *Alevi-Bektaşî Köylerinde Toplumsal Kurumlar*, İstanbul: Ant Yayınları.
- Balkanlıoğlu, M. A. (2006). *Aleviliğin Güntümüzdeki Problemleri*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Birdoğan, N. (1995). *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, İstanbul: Berfin Yayınları.
- Birge, J. K. (1991). *Bektaşîlik Tarihi*, Çev. Reha Çamuroğlu, İstanbul: Ant Yayınları.
- Bozkurt, F. (1993). *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bozkurt, F. (2006). *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çamuroğlu, R. (2005). *Tarih, Heterodoksi ve Babiler*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Dierl, A. J. (1991). *Anadolu Aleviliği*, Çev.Fahrettin Yiğit, İstanbul: Ant Yayınları.
- Fiğlalı, E. R. (1990). *Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik*, Ankara: Selçuk Yayınları.
- Melikoff, I. (1994). *Uyur İdik Uyardılar*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Subaşı, N.(2005). *-Sırrı Faş Eylemek- Alevi Modernleşmesi*, Ankara: Kitabiyat.
- Vergin, N. (2000). *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yapıcı, A. (2007). "Geleneksellik ile Modernlik Arasına Sıkışan Din Anlayışları ve Dindarlık", *DEM Dergi 1* (2), 24-29.
- Yörükân, Y. Z. (1998). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.